

Studia Ethnologica Hungarica VII.

Teremtés

Szövegfolklorisztikai tanulmányok
Nagy Ilona tiszteletére

Teremtés

*Szövegfolklorisztikai tanulmányok
Nagy Ilona tiszteletére*

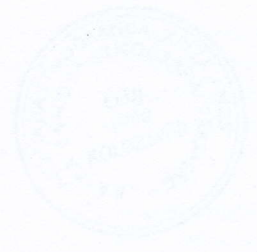
Szerkesztette:

EKLER ANDREA

MIKOS ÉVA

VARGYAS GÁBOR

KÖNYVTÁR
KÁPOLNA

L'Harmattan Budapest, 2006

A firkalás helye, motivációi és szerepe a diákkultúrában

A diákkultúrát illetően az alapos kutatásokkal még adós a szakirodalom. Magam sem vállalkozom ennek a foglalkozási ágának, korcsoportnak teljes körű elemzésére, a diákkultúrának csupán egy kisebb, behatárolhatóbb területét, a padfirkalást vizsgálom.¹ Korábban már közöltem a diákfirkálásról, így most nem a szövegek bemutatására, hanem létmódjának elemzésére helyezem a hangsúlyt.²

A firka mint egy kultúratípus összetevője

A diákfirkák elemzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a diákfirka-kultúra eltér az egyetemi intézmény által képviselt hivatalos kultúrától. Ezért az a kérdés foglalkoztat, hogy milyen érték- és normarendszer fogalmazódik meg a firkalásban, tehát az milyen kultúratípust képvisel. Indokolt ez a problémafelvetés, mert ennek a kultúrának a különbözőségét, a másságát a diákok és a tanárok egyaránt érzékelik. A hozzá való viszonyulásukban azonban eltérések mutatkoznak. A szakirodalom a firkalást úgy definiálja, mint „spontán jellegű és üldözött írásműveket”.³ A firkaláshoz az írással szembeállítva pejoratív jelentés társul. A firkalás olyan szövegforma és beszédmód, amely az írás képi megjelenítésével, formai szervezésével és komoly szándékú, tartalmú üzenetével szemben nonkonform tartalmát és írásképét tekintve az esztétikumon, így a hivatalos kultúrán kívül eső entitás.

¹ A kutatást 2001–2002 folyamán a kolozsvári BBTE Bölcsészkarának a magyar hallgatók által gyakrabban használt termeiben végeztem.

² Vö. Jakab 2001 és Jakab 2003.

³ Balázs 1987, 330.

A merevebb, tekintélyelvű tanárok elutasítják ezt az írott populáris kultúrát, mert kikezdi az általuk képviselt intézményesített elit kultúrát. Ezen populáris kultúra negatív hatásaitól való félelem azonban alaptalannak tűnik. Herbert J. Gans népszerű kultúrakritikájának négy fő témája van: a népszerű kultúra alkotásai negatív jellegűek, a népszerű kultúra negatív hatást gyakorol a magaskultúrára, negatív hatást gyakorol a közönségére és a társadalomra is.⁴ A fenti vádakat sorra véve a szerző elvégzi azoknak ellenkritikáját, megállapítva, hogy a vádak a magaskultúrával való összevetésen alapulnak. Mindazonáltal hasonlóság van a kettő alkotásának folyamatában, és az előbbi nem jelent igazi fenyegetést a magaskultúrára, nem váltja ki a neki tulajdonított negatív hatásokat sem.⁵ Nem tekinthető olyan veszély forrásának, amely fenyegeti a társadalmat, jelen esetben az intézményt. A diákkultúra és a diákfirkálás nem veszélyezteti az egyetemi intézmény működését, meglétét, fennállását. Nem kérdőjelezi meg az egyetem által képviselt érték- és normarendszer legitimitását és tarthatóságát, helyességét, csupán mellékutakat keres a maga számára. A diákkultúrának ez a jellemzője az, ami megalapozza azt a hipotézisemet, hogy egy különálló, a hivatalostól eltérő kultúrátípussal állunk szemben.

A vizsgált csoportkultúra az intézmény hivatalos kultúrájától való eltérése miatt a különböző nem hivatalos kultúrákkal (ellenkultúra, underground, szubkultúra) mutat hasonlóságot, rokonságot. A diákkultúrának ezeket az aspektusait vizsgálva a továbbiakban arra keresem a választ, hogy melyik az a csoportkultúra, amely megengedi, lehetővé teszi a firkálást. Hol helyezhető el ez a csoportkultúra a kultúra skáláján? Ezen kérdések megválaszolásához a különböző lehetséges kultúrátípusokat, azok jellemzőit kell szemügyre venni.

Az *ellenkultúra* a hivatalos kultúrával szemben radikálisan más érték- és normarendszert kínál „a civilizációval szemben egy valamilyen ellencivilizációt, egy azzal majdhogynem diametrálisan szemben álló kulturális értékrendet javasol.”⁶ Az ellenkultúra legjellegzetesebb vonása tehát az, hogy a fennálló vagy domináns kultúrának alternatívája legyen.⁷ Ennek a szándékának megfelelően ideológiája is van. Agresszív, a hivatalos kultúrával szembeszegülő, azt lerombolni és önmagával felcserélni kívánó ideológiája. A diákkultúrának nincs meghirdetett programja, az ellenkultúrának ez az ideológiája, tudatossága egy olyan szélsőség, amelybe a diákkultúra éppen az ideológiaellenessége miatt nem illeszthető bele.

Egy másik lehetséges kultúrátípus a diákkultúra elhelyezésére az *underground* lenne. Az underground az uralkodó kultúrától elszigetelődő, az ellenkultúra

⁴ Gans 1998, 121.

⁵ Gans 1998, 122–142.

⁶ Klaniczay 1994, 117.

⁷ Kokovič é. n. 1.

kialakítására törekvő mozgalom, magatartás. Éppen ezért nem megfelelő a diákkultúra értelmezésére, mivel ez utóbbi nincs elszigetelve az uralkodó kultúrához mérten. A diákkultúra nincs kizárva a hivatalos kultúrából, csupán valamilyen formában, mértékben behatárolt. Létezik átjárás a diákkultúrától a hivatalos kultúra felé, a hivatalos kultúra elemei fellelhetőek a szövegek között. Azonban nem nyitott a diákkultúra felé. (Az underground fogalma azért sem hasznosítható, mivel ez nagyrészt a hivatalos művészetektől eltérő, azokkal szembenálló művészetek megnevezésére van lefoglalva a szakirodalomban.)

A legadekvátabb megnevezés és értelmezés a diákkultúrát illetően a *szubkultúra* fogalmából tűnik levezethetőnek. Ezért a továbbiakban ezt a kultúrátípust vizsgálom.

A szubkultúra meghatározása problematikus, nincs egységesen elfogadott értelmezése. A fogalmat Albert Cohen használta először a szociológiában, értve ez alatt egy sajátos életvitelt, értékrendszert, ideát, viselkedési szabályt és normát.⁸ Éppen értékrendjének különbözősége az, ami elhatárolja a domináns és legitim kultúrától. Az ellenkultúrával szemben nem akar alternatívája lenni az uralkodó kultúrának, nem áll harcban a globális rendszerrel és annak értékeivel, megelégszik az ellenállás szimbolikus formáival (beszéd, nyelv, öltözködés stb.). Megoldást kínál meghatározott strukturális problémákra, a társadalmi és gazdasági rendszer ellentmondásaira, az egyén bizonyos egzisztenciális dilemmáira.⁹

Amint a fenti meghatározásból látható, a szubkultúra nehezen behatárolható. A szubkultúra fogalmat használják valamely társadalmi réteg vagy csoport kultúrájának jelölésére éppúgy, mint a kommersz-, az „aljakultúra” szinonimájaként, de mindkét esetben az igazi értékeket hordozó „magas” kultúrával szembeállítva. A szubkultúra elnevezés tehát azt próbálja megfogalmazni, hogy „vannak olyan területek, amelyek a kultúra alatt vannak, vannak olyan népcsoportok, akiknek nem kultúrája, hanem csak szubkultúrája van”.¹⁰ Így nem is szubkultúráról, mint inkább szubkultúrákról lehet beszélni: kábítószerfüggők, bűnözők, szexuális normákat megsértők, beatnikek, hobók, hippik és más, a társadalom peremén élők szubkultúrájáról mint különböző csoportok kultúrátípusáról. Az azonban nyilvánvaló, hogy a diákkultúra nem mosható össze ezekkel a szélsőséges megnyilvánulási formákkal, szubkulturális csoportokkal. Ezért szükségesnek tartom a vizsgált kultúra pontosabb definiálását, értelmezését, a különböző szubkultúrák közötti elhelyezését.

A szubkultúra-tipológiák közül először Rolf Schwendtner felosztása érdemel említést. Rolf Schwendtner a társadalom felől közelíti meg a szubkultúrát. Modelljében *progresszív* és *regresszív* kultúrákat különböztet meg. Elmélete szerint

⁸ Idézi Kokovič é. n. 1.

⁹ Vö. Kokovič é. n. 2.

¹⁰ Klaniczay 1994, 116.

az előbbihez olyan szubkultúrák tartoznak, amelyek normái, intézményei stb. a társadalom jelenlegi helyzetén javítani, újítani szándékoznak, az utóbbiak normái, intézményei stb. arra valók, hogy a társadalom elmúlt, jelen társadalomban nem működő állapotát, normáit alakítsák ki újra.¹¹ Ez a dichotomikus felosztás egyszerű, de ugyanakkor a problémakört leszűkítő vizsgálatot tesz csak lehetővé. A különbségtétel nem tartalmi kritériumok alapján kidolgozott és túl formális ahhoz, hogy a diákkultúra esetén használható legyen. Ezért szükségünk lenne a szubkultúrának egy olyan megközelítésére, amely lehetővé tenné a diákkultúra besorolását is.

Raybeck Freilich antropológiai síkon és működésében vizsgálja a devianciát. Árnyaltabbá teszi a megközelítést azzal, hogy a különböző magatartásformák elkülönítéséhez bevezeti az *enyhe* (*soft*), valamint a *súlyos* (*hard*) deviancia fogalmát.¹² A devianciákat így a legenyhébbtől a legsúlyosabbakig lehet rangsorolni. Raybeck elméletének értelmében így minden szubkulturális viselkedésmódot el lehet helyezni a szubkultúra skáláján. „Enyhe devianciának azt a fajta viselkedésmódot tartják, amelyet intézményesen nem büntetnek ugyan, de a közvetlen környezet valamilyen módon elítéli és informálisan bünteti.”¹³ Ez a két szubkulturátípus két véglet. Különbséget kell tennünk az enyhe és a súlyos deviancia között, mivel „az előbbi csak a kulturális és szociális szabályoktól eltérő viselkedést jelöli, míg az utóbbi nem csupán eltávolodik a társadalmi rendtől, hanem komolyan fenyegeti is annak megmaradását.”¹⁴

Raybeck Freilich devianciaelméletének enyhe típusába jól beilleszthető a diákkultúra. Hiszen egy olyan magatartásról van szó, amely nem fenyegeti komolyan az egyetemi intézmény által képviselt hivatalos és legitim kultúrát. Ugyanakkor kisebb mértékben eltér az egyetem által propagálttól. Hiszen egy diákközösségről van szó, amelyik nem akarja megváltoztatni az intézményt mint rendszert, csupán a maga számára optimális létfeltételek kialakítására törekszik.

A fenti vizsgálódásokból az a következtetés vonható le, hogy a diákkultúrában jelen vannak olyan elemek, struktúrák, amelyek alapján a hivatalostól eltérő kultúrátípusokkal rokonítható. Az ellenkultúra az ideológiája és tudatossága miatt nem alkalmas a diákkultúrára való alkalmazásra. A szubkultúra elmélete viszont alkalmazható a diákok kultúrájára mint olyan kultúrátípusra, amelynek sajátos norma- és értékrendszere van, ugyanakkor nem agresszív a legitim kultúrával szemben. Ennek értelmében a diákkultúra a deviancia enyhe típusába tartozó diákszubkultúra összetevője, mint a hivatalos kultúrától eltérő beszédmód és cselekvésforma.

¹¹ Schwendtner 1976, 83.

¹² Idézi Bálint 2001, 107.

¹³ Bálint 2001, 107.

¹⁴ Bálint 2001, 107.

A firkálas motivációi

A diákkultúra vizsgált aspektusának, a diákfirkálásnak szubkulturaként való értelmezéséhez a külsődleges jegyek vizsgálata és az elméleti megalapozás nem elegendő. A fogalmi behatárolás mellett szükséges a diákkultúra mechanizmusának, működésének, tartalmi jegyeinek vizsgálata. Miért szubkultúra? Hogyan szubkultúra? Melyek a motivációi, mi teszi szubkulturává a diákfirkálást, diákkulturát? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására vállalkozom a továbbiakban.

A diák(szub)kultúra az aktivitás során a konvencióktól való eltérésként működik. Feltételezhető, hogy megszületése, létrejötte nem véletlen, bizonyos többé-kevésbé meghatározható törvényszerűségek által működtetett. „A szubkultúra, mint minden kultúra, kényszerből, nyomás alatt születik.”¹⁵ Kuczka Péternek ez a kijelentése megerősíti azt a hipotézisemet, hogy a diákok szubkulturája nem véletlenül alakul ki. Az egyetemi ifjúságnak az elit kultúrától való elfordulását Jurij Davidov a *lázadás szubkulturájának* nevezi.¹⁶ Véleményem szerint a diákfirkálás esetében is ugyanerről a magatartásról beszélhetünk, létrejöttenek fő motivációját is ebben látom.

A lázadás kialakulása, teóriája.

Az intézmény-hallgató, tanár-diák viszony

Az írott populáris diákkultúra lázadasként való értelmezéséhez szükséges az összetevők és a folyamat kialakulásának elemzése. Meg kell vizsgálni tehát azt, hogy kik lázadnak, mi ellen lázadnak, miért lázadnak és egyáltalán miért szükséges ez a lázadás?

Feltételezésünk szerint nem véletlen, hogy a diákok éppen az egyetem terében firkálnak. Ezért a kérdések megválaszolásához először az egyetem intézményének működését kell szemügyre venni.

Az egyetem, amely látszólag demokratikus intézmény, valójában aszimmetrikus viszonyt hoz létre önmaga és a diákság között. Látszólag a diákokért létezik, valójában nekik alig van beleszólásuk a működésébe. Az irányítás rendszabályok formájában felülről jön: a diákoknak kész órarendet, szemináriumi munkarendet, bibliográfiát adnak, megszabják, hogy mit tanuljanak, miből és hogyan írjanak dolgozatot, mikor vizsgálazzanak stb. Az egyetemi hallgatónak pedig meg kell valósítania a „kötelező létezési formát”, amely tulajdonképpen a diáknak

¹⁵ Kuczka 1976, 33.

¹⁶ Vö. Davidov 1976, 93.

„a tanár (és az intézmény – J. A. Zs.) számára való létezése.”¹⁷ Az intézmény és a hallgatók közötti aszimmetrikus kapcsolat az ily módon hátrányos helyzetű diákok részéről elégedetlenséghez vezet.

Nemcsak az iskolai, egyetemi rendszer működése válthatja ki a diákokból a lázadást, hanem a tanár-diák viszony minősége is. A tanár és a diákok közti pedagógiai viszonyt egyszerű kommunikációs viszonyként kezelve Pierre Bourdieu azt vizsgálja, hogyan termelődik újra a társadalmi egyenlőtlenség, az alárendeltség és a függőség érzete a diákokban.¹⁸ Az információ és üzenet pedagógiai kommunikációs viszonyban adódik át, és ez a tény meghatározza, hogy mit kell átadni, hogyan kell átadni, kiknek van joga átadni, kik kötelezettek az üzenet befogadására. A tanár-diák viszonyban Pierre Bourdieu felfogása szerint a diákra inkább kötelezettségek hárulnak, a tanárokkal ellentétben, akiknek jogaik vannak. A diákok elégedetlenségének ez is forrása lehet.

Az egyetemi térhasználatról, térelrendezésről is, mint a tanár-diák közötti viszony alakulásának érzékeltetéséről kell ejteni néhány szót. Hiszen a tanár-diák viszony egyenlőtlensége, aszimmetrikussága nemcsak az iskolai, egyetemi rendszer sajátosságaiból adódóan mutatható ki. A fizikai térhasználat, az iskolai térelrendezés is generálja az egyenlőtlenséget. A tanár-diák viszony már proximikailag is meghatározott. A tanteremben elfoglalt fizikai helyzet az individuumok számára – értve ez alatt a tanárt és a diákokat – kijelöl szerepeket, meghatároz valamilyen hierarchiát. „A tanár az intézmény által rendelkezésére bocsátott tér sajátosságaiban (dobogó, katedra, vagyis a rászegeződő tekintetek metszéspontjában elfoglalt központi helyzet) találja meg azokat az anyagi és szimbolikus feltételeket, amelyek lehetővé teszik, sőt – akár akarja, akár nem – rákényszerítik, hogy kellő távolságot tartson önmaga és a hallgatóság között.”¹⁹ A diákok ezt a távolságot mint egyetemi hierarchiát érzékelik, és proximikailag ki is fejezik: ha kevesebben vannak, azaz ha a létszám megengedi, el sem foglalják az első padokat. A távolságtartás ténye a hierarchia kifejezése mellett a diákok részéről azt is jelenti, hogy nem kívánnak fizikai közelségben lenni az intézményt is képviselő tanárral.

¹⁷ Bourdieu 1978, 14.

¹⁸ Bourdieu 1978.

¹⁹ Bourdieu 1978, 10.

A lázadás megnyilvánulása a firkálásban

Amint a fentiekből nyilvánvalóvá vált, a tanár-diák, az intézmény és a hallgatók közötti viszony aszimmetrikus, egyenlőtlenséget teremt. Feltételezhető, hogy az intézmény és a tanár személye által generált, a diákok számára hátrányos helyzet a firkálás cselekvésében is megmutatkozik mint lázadás.

A firkálásnak mint tevékenységnek a legfontosabb szerepe látszatra az időstrukturálás. A diák benn ül az előadáson, nem érdeklí vagy unja, kezében van az írószer, a felület is adott hozzá, hát nekifog a padra firkálni. Hogy miről? A téma is kézenfekvő: tanárok, az előadás, a kollégák, a kedvenc együttesének nevei stb., vagy akár a pad felületén már előzetesen rajta lévő szövegeket is folytathatja. Tehát unalomból fordul a diák a firkáláshoz. Azonban az unalom nem más, mint időintervallum, alkalom és ürügy a lázadáshoz.

A diákfirkálás tehát lázadás. Mint tevékenységnek az egyetem terében való jelenléte már maga is lázadás az intézménnyel és a tanárokkal szemben. A továbbiakban a lázadásnak a firkálások tartalmában, formájában, nyelvhasználatában, stílusában és beszédmodorában megmutatkozó formáit vizsgálom.

A tartalommal való lázadás

A diákok lázadása a diákfirkák esetében a firkálások tartalmában nyilvánulhat meg a legegységelműbben. Hiszen ami a diákságot foglalkoztatja vagy felháborítja, az a firkálások témájává válva mind a padokra kerülhet. Valószínűsíti ennek a feltételezésnek az érvényességét az a tény is, hogy a diákok előadások, szemináriumok ideje alatt firkálnak. A kérdés tehát az, hogy a firkálások tartalmaiban miképpen van jelen a lázadás.

A firkálások tartalma lehet nyíltabb vagy rejtettebb formája a lázadásnak. A tartalommal való lázadás nyíltabb, direktebb formája az, amikor a szövegek az előadás unalmasságáról, kibírhatatlanságáról szólnak vagy a tanárokat, az előadásokat, az intézményt minősítik. A gyűjtött szövegeknek jó része ezt a tematikát képviseli.²⁰

Az elhangzó előadást és az előadót minősítik negatívan a diákok közül kikerült firkálók, amikor az „UNOM/ süket szöveg/ semmi ész; Nagy hülyeség!” szövegeket firkálják. Az előadás unalmasságáról, kibírhatatlanságáról szólnak a „Nagyon unalmas, borzasztó!; Voltam itt/ és baláltra/ untam magam; EL VAGYOK ALUDVA!!!!!!; UNOM/ EZT/ A/ SZART; UNALMAS; Nem bírom!; NEM

²⁰ Az alábbiakban, a padfirkák közlésénél igyekszem betartani a megírás módját: a nyomtatott nagy- és kisbetűket, valamint a folyóírást különböző betűformákkal közlöm.

MARADOK!” (az előadás második felére); vagy az öt cm-es betűvel írt HELP ME!” firkálások.

Nyílt lázadásnak tekinthetők a firkálás azon esetei is, amikor bizonyos tanárokat „hülye ringyó”-nak, „seggfej”-nek titulálnak a firkálók. Még szókimondóbb ebből a szempontból a „FUCK THE TEACHERS!” firka. Szintén a tanárokat célozzák meg a „TE UNOD-E/ HOGY UNOD?” firka vagy az „UNCSI VAGY EMBER” megjegyzés és a „SHUT THE FUCK UP!” felszólítás. Ugyanígy sokatmondó a „FUCKULTATE”, az egyetemi intézményt megnevező, sok helyen fellelhető firkálás. Ezek a szövegek olyan információkat hordoznak, közölnek a diákoknak az intézménnyel, a tanáraikkal kapcsolatos viszonyáról, véleményéről, amelyek az intézmény és a tanárok számára nem nyilvánvalóak és nem ismertek. A látszat nem ezt mutatja a diákokról, a diák tud udvarias és akár hízelgő is lenni a tanárral szemben. A problémamentes látszat mögött a firkálások arról árulkodnak, hogy a firkálók (a diákok) nincsenek minden esetben megelégedve a tanárral és előadásával.

Természetesen a tanárokról szóló szövegek között a diákságra jellemző diákhumor jegyében létrejött firkálások is találhatóak. Például a tanárt becéző „KESZEGBÉBI” vagy egy hosszabb lélegzetű rögtönzés: *„Az a kérdés feszeget/ mikor látom Keszeget/ meg a Pozsony Ferencet/ Nos, hogyan legyek öngyilkos.”* Az ilyen esetekben a humor, a magamutogatás fontosabb, mint a tiltakozás, demonstráció.

A tartalommal való lázadás rejtettebb, indirektebb módozatait jelenti az a tény, hogy ugyanazok a diákok, akik szemináriumokon és vizsgákon a feladott dolgokról az elvárásoknak, követelményeknek megfelelően magas szellemi szinten (is) képesek kifejezni gondolatokat, a padokra zömmel olyan szövegeket írnak, amelyeknek tartalma az egyetemen kívülre vezet. Hiszen a szövegek nagy hányada az ifjúságot foglalkoztató témákat képezi le. Idetartoznak az együttesek nevei, dalcímek, dalszövegek, filmcímek tömkelegei, a sztárok szállóigévé vált mondásai, a különböző poénos megjegyzések, viccek, humoros tanácsok. Ezek mellett találhatóak szenvelgő, emlékkersekre emlékeztető szövegek és ismert költők verseinek parafrázisai. Mindezek a firkálások, szövegek olyan tartalmakat jelentenek, olyan izlésvilágot propagálnak, amelyek ellentétben állnak vagy összeférhetetlenek az egyetemen folyó hivatalos diskurzusok tartalmával és komolyságával. Éppen ezért a hivatalos diskurzusokkal szembeni protestálásként értelmezhetőek.

A formával való lázadás

A firkálás tartalma mellett az üzenetek formai szervezésében is megnyilvánulhat a diákok lázadása. Ezért a firkálók írástechnikájának grafikai vetületét is érdemes megnézni. Azért is helyénvaló ennek vizsgálata, mivel kultúránkra egyre inkább a vizualitás jellemző. Az írott, nyomtatott szövegek esetében egyre fontosabbá válik a látvány szerepe, az írást a szemünkkel olvassuk. A diákfirkák esetében is számolnunk kell egyfajta látványdominanciával. A firkálások nemcsak közölnek, *mondanak*, hanem *mutatnak* is valamit. A megmutatás módja pedig a firkálások esetében mellőz mindenféle visszafogottságot, lázadássá minősül. Az íráskép lázadás, hiszen ezeknek a szövegeknek a normasértő, a normától eltérő elhelyezése szemben áll az iskolai és nyomdai gyakorlattal. A szövegek igyekeznek az egész padfelületet, az üres firka felületet teljesen kitölteni, összeírni, telezsúfolni. Ennek trivialisága abban is megmutatkozik, hogy ezeket a szövegeket újra és újra megerősítik, mert szembetűnőek, kihívóak akarnak lenni. A felület elrondítása pedig szándékos elhajlás a firkálók részéről.

Tehát nem elhanyagolható az üzenetek formai kódolásának, a különböző színű és méretű betűknek, a rajzok jelenlétének, valamint az ábra és szöveg esetenkénti szervezesebb összekapcsolódásának a vizsgálata.²¹

A kivitelezésben megnyilvánuló kihívó szándék szempontjából fontos, a szemnek is szóló firkálások közé tartoznak az együttesek neveinek sajátos írásképei. Például a „METALLICA” szélső betűinek megnyújtott, nyíllal végződő szárai, vagy ennek az együttesnek a nevét parodizáló, a fül számára kevesebbet közlő „ALC♀HOLICA” szöveg. A szemnek is íródtak az egyetem „FUCKULTATE, FAQULTATE” formái, amelyek csupán a fül számára elvesztik nyelvi humorukat. A szándékosan helytelenül, hangzás és kiejtés szerint íródó szövegek is alternatívák az egyetem, tanárok számára készülő dolgozatok nyelvi helyességével szemben. Ilyenek a „KOMOJODJ; HÜJJÉK VATTOK MINNYÁJAN!; MOTHÁ FUKAZ” szövegek.

A firkálás formai szervezése tehát szintén lázadásként értelmezhető. S ez abban a szembetűnő különbségben mutatkozik meg, hogy ugyanazok a diákok, akik dolgozataikban a szövegek formáját filológusi műgonddal tervezik meg, írásaikat lábjegyzetekkel, hivatkozásokkal látják el, a padokra hevenyészett szövegeket helyeznek el. Azaz itt már nem is írnak, hanem firkálnak, a firkálás pedig tudatos elhajlásként értelmezhető az írás bevett technikáival szemben. Így a szándékosan igénytelen tartalom mellett a torz íráskép alternatívája is lázadásként értelmezhető.

²¹ Balázs Géza nyomán *ábraszövegnek*, *ábratextnek* nevezem az ábra és a szöveg szervezesebb viszonyát, kontextuális vagy grammatikai kapcsolatát (1994, 222.).

A nyelvhasználat és a stílussal való lázadás

A firkálások tartalmához és grafikai kivitelezéséhez hasonlóan a firkálások nyelvhasználatában és stílusában is tapasztalhatunk elhajlást a hivatalos, bevett diskurzusokkal összehasonlítva. A szövegek tartalma mellett azok nyelvi és stílári megszerkesztése is üzenet-értékű.

A vizsgált szövegek főleg magyar, angol, ritkábban román nyelven íródtak. Mivel a szövegek gyűjtését a magyar diákok által gyakrabban látogatott ter-
mekben végeztem, természetes, hogy a diákok főleg anyanyelvükön firkálnak. Az angol nyelv használatát a nemzetközileg elterjedt jelszavak, a filmcímek, az együttesek nevei és a dalszövegek indokolják. Ám a firkálók a fenti nyelveken kívül a „székely” nyelvet is használják. Ezen a „nyelven” íródott tájnyelvi szavak és formulák a „NE BÜSZÜLJ, TE!! BÜH! BUFTISKODIK MÁRISKÓ!”, „NE BIZSILJ A TŰZZEL!”²² Ezek mellett található „keverék” nyelven írott firka is: például a „FUCKULTATE”; „LÓPULA”; „suck meg”; vagy a megfelelő helyen a görög *alfa* és *pi* betűvel helyettesített „CSA” „JCSA”.

A firkálások elemzése során is láthatóvá vált már, hogy a szövegekben nagyon erőteljesen jelentkezik az obszcenitás; a szleng, a trágár nyelvhasználat jegyében jött létre a szövegek nagy része. Ennek okát és jelentkezését közelebbről is meg kellene vizsgálni.

A trágár nyelvhasználat és az obszcén szövegek jelenléte és gyakorisága a kívülálló számára érthetetlen: a bölcsészhallgatók, akik szépirodalmi és tudományos szövegeket olvasnak, naponta nyelvhelyességet gyakorolnak, műértelmezéseket végeznek, a padokra mégis vulgáris szövegeket írnak. A lázadás felől nézve azonban érthetővé válhat ez az abszurd tünet, és választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mi a szerepe a diákságnál a trágárságnak, az obszcenitásnak.

Meglátásom szerint a tanár és az intézmény által használt nyelvvel szemben jön létre, alakul ki a firkálók nyelvhasználat. A tanár által használt nyelv is távolságtéremtő technika a tanár-diák viszonyban, mivel az intézményt képviseli. „A tanári beszédmód, ez a törvényben rögzített attribútum [...] sohasem választható el attól az iskolai tekintély-viszonytól, amelyben megnyilatkozik.”²³ A tanár által használt nyelv nemcsak a kommunikáció eszköze, fő funkciója az is, hogy „igazolja és a hallgatóságra kényszerítse a kommunikációnak és a kommunikáció tartalmának pedagógiai tekintélyét.”²⁴

A tanári diskurzus mellett, azzal szembehelyezkedve jön létre a firkálók nyelvhasználat. Tehát a trágár nyelvhasználat is lázadás a diákok részéről, al-

²² Valójában ezek Sántha Attila-idézetek. A szerzőnek a hagyományos költészetétől eltérő beszédmódját előnyben részesítették a konformitás rovására.

²³ Bourdieu 1978, 11.

²⁴ Bourdieu 1978, 11.

ternatívaként szolgál az *elfogadottnak*, *helyesnek*, *értékholdersónak* nevezett filológusi beszéd mód mellett, amely az egyetem hivatalos beszéd módja és amely társadalmunk nyelvi kultúráját képezi. Ezt az alternatív vagy más diskurzust az intézménnyel szembeni ellenállás termeli ki, azokról a tabukról beszél, amelyekről a hivatalos kultúra elfordul, és azon tabuk megszegésének a logikájához vezet, amelyeket az uralkodó kultúra az erkölcsi normájának értelmében felállított. A trágár nyelvhasználat is a firkálók lázadásaként értelmezhető.

Az obszcenitás ugyanakkor megoldást kínál a szexualitás és a testiség intim és tabu-voltáról szóló folyamatos diskurzusok mellett, és mint „hétköznapiabb folklorisztikus szabályozó rend” lehetőséget ad a civilizált társadalmak számára – így a diákoknak is –, hogy leélhetővé tegyék életüket e taburendszer keretei között.²⁵

A firkálók nyelvhasználatát azt is jelzi, hogy a diákok tisztában vannak az elfogadott normával, éppen azért és éppen azt sértik meg. Klaniczay Gábor szerint „a trágár megnyilvánulások inkább gyümölcsötteni próbálják a tilalmak meghatározta helyzetet, mintsem hogy kérdéssé tennék magának a tilalomnak a létjogosultságát; minden más példánál jobban árulkodnak arról, hogy a tilomszegés aktusa valójában magát a tilalmat erősíti.”²⁶ Az obszcenitás ütközik a filológusi beszéd minőségével, tudományos nyelvezetével, a firkálás trágár szövegei éppen ezt a bevett nyelvezetet, beszéd módot kezdik ki. Ezért és így kerülnek a diákok padjaira a „négybetűs” szavak és a nemi szerveket ábrázoló rajzok. Ilyen az az *ábratext* is, ahol meztelenül egymásba fonódó férfi és nő található a szájuk mellé írt szövegekkel. A férfinál: „CAN'T YOU SEE I GOT A SUPER-MODEL ON MY 'D'!”, a nőnél: „MMM”.

A trágár nyelvhasználat a firkálás stílusának csupán egyik összetevője. A firkálás stílusa további vizsgálódást igényel. Ahogy a kommunikációs aktusokban általában, a firkálásban megfogalmazott közlések, üzenetek minden esetben formával, stílussal rendelkeznek. A stílus pedig „önmagában is szokásként, a viselkedés sajátos formájaként fogható fel. Arra vonatkozó kulturális előfeltevés, meggyőződés, hogy a közlendő tartalom megszerkesztésének, kódolásának alkalmazott eljárása a legadekvátabb a szerkesztési és kódolási lehetőségek közül” – állapítja meg Keszeg Vilmos.²⁷ Azt a kérdést, hogy hogyan viselkednek a diákok a firkálásban, melyik stílust és miért azt a stílust használják, az elkövetkezőkben igyekszem megválaszolni. Itt is az egyetemen folyó diskurzusok jellegéből kell kiindulni, ahhoz viszonyítva kell megvizsgálni ezt a problémát.

Az egyetemen folyó diskurzus komoly szándékú és tartalmú. Az adott témáról való tudományos értekezés, beszéd kellő komolyságot igényel. Ezzel a

²⁵ Klaniczay 1981, 77.

²⁶ Klaniczay 1981, 83.

²⁷ Keszeg 1996, 48.

hivatalos retorikával szemben a diákfirkálások szembeütően kötetlenek, könnyedek, humorosak. A firkálók által használt stílus így ugyancsak a hivatalos beszédmód elleni lázadás megnyilvánulása. A hivatalos retorika ellen lázad a cinizmus és irónia túltengése minden, a hivatalos kultúra által legitimizált narratívával szemben. Ilyen a bibliai, paradicsomból való kiűzetésről szóló történet profanizált átértelmezése azon az ábratexten, ahol egy kígyófej a következőket mondja (nyilván Évának): „EDD AZ ALMÁT, TE KELLEMETLEN SZAGÚ PROSITUÁLT!”

A firkálás stílusjegyeire tehát nem a hagyományos, bevett és elfogadott közlésmód eljárásai jellemzőek, hanem a nonkonformitás. A diákok nyelvét a nyelvészek csoportnyelvként tartják számon. A firkálást pedig a szövegek szóhasználata, szintaktikája, az idegen szavak nagyobb gyakorisága, az ötletes szóalkotások és az egyszeri használatú szavak gyakorisága a diákok csoportnyelvéhez tartozóvá teszik.

A firkálások elemzése során nyilvánvalóvá vált, hogy a szövegek több esetben a pusztán firkálási kedvért és az öncélú szóalkotásért jönnek létre. A játékosságra való hajlam nyelvi formái a diákok kreativitásáról és fesztelen viselkedéséről árulkodik ebben a kommunikációs térben: „LÉTÖRÖM / LETÖRÖM”; „OSZT HA / HA OSZT / OSZTÁN / OSZT TÁN”; „I'AM / ANGRY / HUNGRY / HUNGARY”. „ZILAH” mellé kerül a város nevének sajátos hangzását kihangsúlyozó MIH VHAN VELEH? kérdés. Ugyanígy humoros az „ÖRÜLTEN SZERETLEK” firka alatt valakinek a megjegyzése: „SZERELEM ELSŐ HÁNYÁSRA”. Az öncélú firkálás mint fakultatív diáktevékenység szembehelyezkedik a tanárok részéről megkívánt hivatalos és kötelező feladatokkal.

A hatalmi tekintély és a bevett norma ellen lázadó magatartást a konvencióellenesség mellett a cinizmus táplálja. Ez a cinizmus az, ami a szabad szájú, a „nyomdafestéket nem tűrő” szavak mellett a fennkölt nyelv stíluselemeit íratja a padokra. Ebben a környezetben ezek önmaguk paródiájaként hatnak, mint például a fentebb említett, szándékosan helytelenül írt „HÜJJÉK VATTOK MINNYÁJJAN!” és a „KOMOJODJ” firkák. Ezeknél a firkáknál a humor oldottsága, kötetlensége, a könnyen érthetőség áll szemben a tanári diskurzusok jellegének változatlanságával és (sokszor indokolatlanul) magas szintjével.

A cinizmus, irónia abban is megnyilvánul, ahogy ezek a diákok a terminológián élösködnek. A szakkifejezések használata a tanárok attribútuma, és elsajátításuk a kötelező tananyagnak is részét képezi. A tantárgyak terminus technicusai a padokra kerülnek, de általában olyan kontextusban, ahol értelmük, jelentésük megváltozik, esetleg visszájára fordul: a fent bemutatott meztelen férfi és nő rajza mellé kerül az irodalomelmélet „HORIZONT”; *élvező megértés és megértő élvezés* stb. szakszavai.

A fenti vizsgálódások során bizonyítást nyert, hogy a firválás fő motivációja a lázadásban keresendő. Ez a lázadás a diákok, hallgatók felől irányul a tanárok és az intézmény felé, és ezt a lázadást a tanár-diák, intézmény-hallgató közötti aszimmetrikus viszony szüli. A lázadás pedig megtalálható a firválás tartalmában, formájában, írásképeben, nyelvhasználatában és beszédmodorában egyaránt, mint az egyetemi hivatalos diskurzussal szembeni magatartás valamilyen formája.

Szükséges hangsúlyozni, hogy nem él minden diák ezzel az alternatív kommunikációs móddal sem, következésképpen ez sem tükrözheti a szélesebb diákközösség árnyaltabb véleményét. A firválás a fordított kommunikációt élteti: az egyéntől a közösség felé érvényesül az „egy üzen sokaknak” beszédmozgás.²⁸ Így elfogadható az a kijelentés, mely szerint a firválás a „vélemény szabadságának büszkesége”.²⁹ A firváló diák a firválás gesztusával közvetlenül a szélesebb nyilvánosság elé viheti preferenciáit, nemtetszését, ízlését; alternatívákat mutathat fel, direktebb formában befolyásolhatja a publikumnak tételezett diákközösséget.

A firválás szerepe

Az egyetemi diákságnak ezt az írott populáris kultúrához tartozó parazita szövegtípusát vizsgálva feltehetjük a kérdést: van-e világképe, ideológiája ennek a lázadásnak? Erre az a válasz adható, hogy ez a magatartásforma nem tudatos, ezért ideológiája sincs. A padfirka-kultúra nem tud függetlenedni, csupán kiegészíti a teljes diákkultúrát. Hiszen a teljes ízlés nem itt fogalmazódik meg, ahhoz más (szubkulturális) magatartásformákkal is számolnunk kell: öltözködés, zajongás, lógás, piszkolni akarás stb., amelyek a padfirválással együtt ugyanúgy hozzátartoznak, részét képezik a diákok életvilágának. Tehát ez nem egy egységes, koherens, hanem töredékes kultúra ebből a szemszögből.

A firválások funkcióit vizsgálva egyrészt annak a vízszintes (szimmetrikus) érintkezésekben, a közösség-diák kapcsolatokban betöltött szerepét, másrészt pedig a függőleges (aszimmetrikus) érintkezésekben, a tanár-diák kapcsolatban betöltött szerepét kell figyelembe vennünk. Az előbbi funkció a firválások szocializációs szerepével írható le, az utóbbi pedig a fenti fejezetben tárgyalt lázadás eredményességét tekintve ragadható meg.

²⁸ Hernádi 1986, 45.

²⁹ Grasskamp 1986, 96.

A firklálás szocializációs szerepe

A véleménygyűjtés, levelezés és általában az időstrukturálás vizsgált beszédmódja a kommunikáció mellett a közösségteremtés funkciójával is bír. A kitermelődő firkaözön a diákközösségben az átjárást, a virtuális kapcsolatteremtést, a kvázi ismeretséget eredményezheti a generációk, az egymás számára ismeretlen diákok között. Generációk alatt jelen esetben az egyes évfolyamokat értem.

A padokba és tágabban értelmezve: a tanterembe, az intézménybe és közösségbe kerülő (új) diák(ok) számára a firklálásban való aktív vagy passzív részvétel az iniciációt is biztosítja azáltal, hogy ebben a belépési aktusban eléje/elejükbe tárulkozik az egyetem társadalmának ez a kultúrája. A diák(ok) szocializációját segítik elő ezek a firklálások ebben a(z új) térben. Ez a diáktevékenység úgy formál közösséget, anélkül alakít ki ismeretséget, hogy a diákközösség egyes tagjai valójában fizikailag érintkezzenek egymással. Hisz a firkláló felek néhány esetet leszámítva nem ismerik egymást. Így az egymáshoz, a diákközösséghez való kötődés virtuális síkon valósul meg.

A személyközi ismeretségen, a fizikai érintkezéseken alapuló nem virtuális diákközösségben a diákok között kialakul egy hierarchia. Ezt egyrészt a tanulási terén elért eredmények, másrészt a mindennapi magatartás, a szimpátia-antipátia hozza létre. Ez a két szempont egymással olykor ellentétes rangsort eredményez a diákság körében. A diákirklálás – mivel a diákok kultúrájának része – eltünteti a fenti módon generált egyenlőtlenségeket. Ebben a tevékenységben mindnyájan – úgymint firklálók – együtt lehetnek. Ebből a szempontból egységesnek látszik ez a kultúra. A firklálás tevékenysége ellen senkinek sincs kifogása a szövegek alapján. (Amennyiben van ilyen szöveg, önmaga paródiájaként jelenik meg.)

A szövegeknek nemcsak a megléte szolgálhat szocializációs eszközként, hanem néha a tartalmukkal is nyíltan firklálásra buzdítanak. „*Ne csak én írjak, / írjon más is!*” Az ilyen jellegű szöveg belépésre is ösztönöz a diákságnak ebbe a kultúrájába. Több padfirka útmutatást is ad a firklálás technikáját illetően: „*NEM SZABAD CERUZÁVAL ÍRNI / ÚGYIS LEKOPIK ÉS / AKKOR ELVÉSZ A GONDOLAT!!!*”; „*Szörnyű, hogy ma már / nem lehet nyugodtan / firklálni, mert a padok jó / minősége folytán könnyen / letörölhetőek a firkek, s / akkor oda az örökkévalóságba / vetett hit!!!*”

A lázadás szerepe, eredményessége

A fenti fejezetekben azt a megállapítást tettem, hogy a diákságtól abszurd módon idegen a számára létrehozott intézmény. A diákok ebben a hierarchizált és egyenlőtlenséget teremtő intézményben nem érzik jól magukat. A tanár-diák

viszonyban nem működik, nem működhet jól a dialógus a szó demokratikus értelmében. A strukturált egyenlőtlenség és annak legitimizációja a diákokból kiváltja a lázadás reakcióját, amely az intézmény által képviselt érték elutasítását, azaz az autoritás elleni lázadást is jelenti egyben. Ennek a lázadásnak egyik módjaként értelmeztem a diákfirkálást. A lázadás aspektusainak bemutatása után még maradt egy megválaszolatlan kérdés: mi a szerepe annak? Eredményes-e és ha igen, mennyiben eredményes ez a lázadás? Megszünteti-e a diákok számára hátrányos egyenlőtlenséget?

A diákfirkálás hatásait vizsgálva megállapítható az, hogy a lázadást ugyan az intézmény és képviselői váltják ki, az autoritás mégsem vagy csak érintőlegesen vesz tudomást róla. A lázadásnak ez a típusa nem hoz létre új belső rendet, intézményi rendszert, nem számolja fel az egyenlőtlenséget. Azonban mégis egyfajta megoldást jelent a diákság számára.

A domináns szimbolikus rend elleni lázadás az autoritás elutasítása mellett a másság (azaz a személyes és egyéni szabadság) pusztá védelmét is jelenti „az intézményi leértékelő, kontroláló renddel szemben.”³⁰ Ezért elfogadható Rácz Józsefnek az a megállapítása, hogy tulajdonképpen a *mátság* maga vezet a lázadáshoz.³¹ A diákok tanárokkal és intézménnyel szembeni mássága az, ami a szembefordulást eredményezi.

A diákszubkultúra, mint minden szubkultúra funkciója sem más, mint a társadalomba való beilleszkedés bizonyos időbeli haladékkal, a domináns szimbolikus rend *felpuhításával*³² vagy annak érzetével. A rendnek való passzív alávettség helyett a diákok bizonyos aktív szerep megőrzésével és demonstrálásával szimbolikusán elégtételt vehetnek. Gondolhatunk itt a „mágikus megoldás”³³ jelenségére: amit az egyén egyedül (már) nem tud elrendezni, azt a közösség elé viszi, és ezzel szimbolikusán meg is szünteti.

Összegzés

Jelen tanulmány központi problémái a diákság és a diákkultúra vizsgálata voltak. Azt igyekeztem bizonyítani, hogy van, létezik egységes diákkultúra, amely ütközik a hivatalos kultúrával. Ennek bizonyítására a diákkultúra egy szelétét, az írott populáris diákkultúrát választottam.

³⁰ Rácz 1989, 118.

³¹ A téma összegzése: Rácz 1998b. A *mátság* fogalmához lásd még: Rácz 1998a 64–67.

³² Rácz 1989, 112.

³³ Rácz 1992, 104.

A firkálást mint egy kultúrátípus összetevőjét vizsgálva azt a következtetést vontam le, hogy a hivatalos kultúrától eltérő érték- és normarendszere miatt a(z írott) diákkultúra a szubkultúrához tartozik.

Az írott populáris diákkultúra szubkulturális létmódját, természetét igyekeztem bizonyítani akkor, amikor a firkálás motivációiról beszéltem. A firkálás fő motivációjának a diákok tanárokkal, az intézménnyel szembeni lázadását jelöltem meg. Az írott populáris diákkultúra azonban a lázadásnak csak egyik formája, ez a szubkultúra-vizsgálat továbbvihető a teljes diákkultúra irányába, s a firkálást a lázadás egyéb formáival is (öltözködés, viselkedés stb.) összefüggésbe lehetne hozni. A lázadás vizsgálata a további kutatásokban összekapcsolható lenne más szociokulturális csoportok (szkinhedek, punkok, szabadidős ifjúsági csoportok) hasonló magatartásának vizsgálatával. Az eddigi kutatási hagyomány a látványost vizsgálta, az esztétikust, a kollektívet. Megfigyelhető azonban egyfajta szándékos elhatárolódás a szubkultúra világától. Ennek az elhatárolódásnak a megértését teszi lehetővé, és a társadalom megértéséhez visz közelebb a szubkultúra és összetevőinek tudományos vizsgálata.

A firkálás szerepét vizsgálva megállapítható, hogy a diákok szocializációjában játszik fontos szerepet. A lázadás eredményessége felől tekintve pedig a firkálás társadalmi szerepként működik, szimbolikusan megszüntetve a diákok számára hátrányos egyenlőtlenséget.

Irodalom

BALÁZS Géza

- 1987 A firkálások kutatása és nyelvi jellemzői Magyarországon. *Magyar Nyelvőr*, CXI: 330–338.
- 1994 A tetoválás és tetovált szövegek magyar néprajzi kutatása. In Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László (szerk.): *Szemiotikai szövegtan 7. A multimediális kommunikátumok szemiotikai-textológiai megközelítéséhez*. Szeged. 69–83.

BÁLINT Emese

- 2001 A deviancia történeti vizsgálatának elméleti háttere. *Korunk*, XII: 103–113.

BOURDIEU, Pierre

- 1978 Az értelmiségi hagyomány és a társadalmi rend megőrzése. In uő: *A társadalmi egyenlőtlenség újratermelődése*. Budapest, Gondolat. 7–70.

DAVIDOV, Jurij

- 1976 Az egyetemi ifjúság és a „tömegkultúra”. *Helikon Világirodalmi Figyelő*, XXII: 93–94.

GANS, Herbert J.

- 1998 Népszerű kultúra és magaskultúra. In Wessely Anna (szerk.): *A kultúra szociológiája*. Budapest, Osiris. 114–149.

GRASSKAMP, Walter

- 1986 A kézírás árukladó (Címszavak egy graffiti-esztétikához) In Kovács Ákos (szerk.): *Budapesti falfrkák – A Műcsarnok és az Országos Közművelődési Központ közös kiállítása*. Fényes Adolf terem. Budapest. 91–103.

HERNÁDI Miklós

- 1986 A házfalak kommunikációja. In Kovács Ákos (szerk.): *Budapesti falfrkák – A Műcsarnok és az Országos Közművelődési Központ közös kiállítása*. Fényes Adolf terem. Budapest. 45–52.

JAKAB Albert Zsolt

- 2001 Padfirka-(szub)kultúra. (A trágárság vizsgálata.) *Echinox*, XXXIII/3–4: 17.
- 2003 A padfirka-kultúra. In Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok. Fial kutatók a népi kultúráról*. /Krizsa Könyvek, 12./ Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság. 217–232.

KESZEG Vilmos

- 1996 *Kelt levelem... Egy mezősegi parasztasszony levelezése*. /Néprajzi Látóhatár Kiskönyvtára 6./ Debrecen, Györfly István Néprajzi Egyesület.

KLANICZAY Gábor

- 1981 Trágárság és civilizáció. In Niedermüller Péter (szerk.): *A folklór és a mindennapi élet*. /Folklór, Társadalom, Művészet 7./ Budapest. 60–100.
- 1994 Gondolatok a népi kultúra, a szubkultúra és az ellenkultúra viszonyáról. In *Múltunk jövője. Szabadelvűek a népi kultúráról*. Budapest. 113–119.

KOKOVIČ, Dragan

- é. n. Kultúra, szubkultúra, ellenkultúra. Web: www.symposion.org.yu/archivum/28-29/04.html

KUCZKA Péter

- 1976 Jegyzetek a réműletről. *Helikon Világirodalmi Figyelő*, XXII: 23–24.

SCHWENDTNER, Rolf

- 1976 A szubkultúra elmélete. *Helikon Világirodalmi Figyelő*, XXII: 75–90.

RÁCZ József

- 1989 Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák”. In *Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák”*. Budapest, Magyar Pszichiátrai Társaság. 107–127.
- 1992 Ifjúsági szubkultúrák. In Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.): *Rendszerváltás és ifjúság*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete. 97–108.
- 1998a A nyolcvanas évek szubkultúrái Magyarországon. In uő: *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák. Válogatott tanulmányok*. Budapest, Scientia Humana. 51–69.
- 1998b Ifjúsági marginalizáció, ifjúsági szubkultúrák. In uő: *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák. Válogatott tanulmányok*. Budapest, Scientia Humana. 131–166.

Nagy Ilona (1944) a MTA Néprajzi Kutatóintézet Folklor Osztályának tudományos főmunkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális antropológia Tanszékének egyetemi docense egyike a magyar folklorisztika kiemelkedő egyéniségeinek. Munkásságának középpontjában a szövegfolklor, különösképpen az eredetmonda és a biblikus-apokrif szájhagyomány kutatása áll. A nevéhez fűződik (Lammel Annamáriával közösen) a magyar folklorisztika egyik legnagyobb sikert kiváltott művének, a *Parasztbibliának* (1985) az összegyűjtése és megalkotása, amely magyar és idegen nyelven egyaránt több kiadást ért meg. Több mint három évtizedes kutatásai eredményeképp 2001-ben tette közzé *Apokrif evangéliumok, népkönyvek, folklor* című tanulmánykötetét, e téma első magyar összefoglalását. Számos szövegfolklorisztikai kiadvány és sorozat szerkesztője a budapesti L'Harmattan Kiadónál (*Szóhagyomány*), illetve az Akadémiai Kiadónál (*Mesék, mondák, történetek és Új magyar népköltési gyűjtemény*). Egyetemi oktatóként jelentős tanítványi kört kialakítva maga körül több generációnyi folkloristát nevelt a népköltészet értésére és szeretetére. E kötet, amely a 60. születésnapja alkalmából tiszteletére írt cikkeket és tanulmányokat tartalmazza, az eredetmitosztól a rátótiadárig és a falfirkától a ponyváig a szövegfolklor legkülönfélébb műfajait öleli fel, széles körképét adva az e területeken folyó szerteágazó kutatásoknak.

3900 Ft

ISBN 963 7343 51 2

9 789637 343513